

ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ

SPATIAL DEVELOPMENT
AND DECENTRALIZATION OF MANAGEMENT

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.07.048>

УДК 332.1:911.37(043.3)

JEL: R14, R31, R40, R58

Н.М. ЛИСЯК, д-р екон. наук, доц.,
старша наукова співробітниця відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»
вул. Козельницька, 4, 79026 Львів, Україна,
професорка кафедри менеджменту організацій
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, 79026, Львів, Україна
e-mail: nataliya.m.lysyak@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8228-016X>

О.І. КАРИЙ, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри менеджменту організацій
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, 79026, Львів, Україна
e-mail: oleh.i.karyi@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1305-3043>

РИЗИКИ І ВИКЛИКИ ПРОДУКТИВНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ: ПРОСТОРОВИЙ ВИМІР

Розкрито сутність поняття «продуктивна спроможність економіки регіону». Розглянуто просторові чинники, які здатні як стимулювати, так і стримувати реалізацію економічного потенціалу територій. Виявлено ключові виклики, що виникають унаслідок накладання зовнішніх тенденцій на внутрішні слабкі сторони просторової політики регіонів. Ідентифіковано ризики, пов'язані з імовірністю настання несприятливих умов і наслідків для ефективного використання продуктивного потенціалу регіонів. Визначено резерви, які можуть сприяти подоланню негативних тенденцій просторової організації та розвитку регіонів і підвищити їх продуктивну спроможність.

Ц и т у в а н н я: Лисяк, Н., Карий, О. (2025). Ризики і виклики продуктивної спроможності економіки регіонів: просторовий вимір. *Економіка України*. 68. 07(764). 48-66. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.07.048>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Ключові слова: виклики і ризики; продуктивна спроможність; просторові чинники; просторові чинники продуктивної спроможності.

Повномасштабна війна в Україні призвела до значної втрати економічного потенціалу країни та її регіонів, створила загрози для критичного зниження продуктивної спроможності в різних галузях економіки. Уже сьогодні спостерігаємо дію таких потужних чинників — дестимуляторів продуктивності, як зниження економічної активності, руйнування інфраструктури, скорочення чисельності населення і виникнення логістичних бар'єрів.

Аналіз досліджень щодо проблематики продуктивної спроможності економіки підкреслює важливість взаємодії кількох вимірюваних характеристик при оцінюванні продуктивності економіки. Продуктивну спроможність слід розглядати як багатовимірний процес, що відображає: загальний стан господарства, продуктивність використання всіх ресурсів, характер, рівень і розвинутість інституційного середовища, якість людського і соціального капіталу (Філіпенко, 2017); виробничі ресурси, підприємницькі можливості й виробничі зв'язки, які разом визначають спроможність країни виробляти товари і послуги¹; здатність регіонів різного ієрархічного рівня розвивати свій виробничий потенціал у стратегічній перспективі та забезпечувати його розширене відтворення з одночасним підвищенням продуктивності використання ресурсів територій (Шульц, 2022).

Саме на просторовому вимірі продуктивної спроможності здатність регіонів розвивати свій виробничий потенціал забезпечується завдяки дії таких чинників: концентрації (ступеня насиченості території об'єктами господарювання), агломераційних ефектів, ресурсного забезпечення, рівня розвитку інфраструктури, якості управління, умов розміщення і відсутності бар'єрів обігу ресурсів. Вони створюють можливості для ефективного функціонування економіки регіону, зокрема, розвитку виробництва з високою доданою вартістю, забезпечують можливості для розбудови інфраструктури і комерційних інвестицій (Boddy et al., 2006; Krugman, 1991; Melo et al., 2009; Rosenthal, Strange, 2003). Відповідно такі фактори, як неефективна структура управління, корупція, ресурсна обмеженість і «розриви економічного простору» територій, можуть суттєво знижувати або навіть обмежувати продуктивну спроможність економіки² (Шульц, 2022; Brito, Leitao, 2020; Ciccone, Hall, 1996).

Для України зниження продуктивної спроможності економіки регіонів має комплексний характер і обумовлюється декількома взаємопов'язаними тенденціями. Перш за все, негативними наслідками тривалих військових дій є руйнування об'єктів критичної інфраструктури і переорієнтація логістики, замінування територій, втрата активів і нанесення значних матеріаль-

---

¹ The spatial dimension of productivity. Connecting the dots across industries, firms and places. *OECD*. 2019. Jan 13. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/the-spatial-dimension-of-productivity_ba5edb47-en (дата звернення: 21.12.2024).

² Там само.

них збитків. Додатковим фактором дестабілізації виступає і високий рівень невизначеності стосовно подальшої воєнно-політичної ситуації, що потенційно може знижувати або навіть унеможлиблювати реалізацію економічного потенціалу регіонального розвитку в середньо- і довгостроковій перспективі. Йдеться про демографічні зміни і умови розселення населення, втрату виробничого потенціалу регіонів, закриття кордонів, нестабільність умов інвестування, екологічні загрози тощо. Негативний вплив на продуктивну спроможність справляють прогалини в інституційній системі управління територіями, зокрема, слабка роль органів місцевого самоврядування як суб'єктів інвестиційної діяльності, недодержання вимог містобудівної документації. Але, поряд з тим, відкриваються й нові можливості, зумовлені світовою підтримкою України в протистоянні російській агресії, залученням коштів міжнародних структур на відновлення, наданням технічної допомоги, розширенням доступу до сучасних технологій (Сторонянська, 2022; Шульц, 2023). Значущим чинником є також інтеграція інфраструктури України в спільний ринок ЄС, зокрема, приєднання до енергетичної системи Євросоюзу, а також можливості модернізації національних стратегічних документів з фокусуванням на членстві в ЄС. Проте за цих умов актуалізуються не тільки виклики, а й ризики, пов'язані з додатковими ресурсними, людськими і фінансовими втратами економіки регіонів.

Отже, **мета статті** — охарактеризувати найбільш суттєві ризики і виклики у використанні просторового потенціалу регіонів, у тому числі спричинені війною, що знижують продуктивну спроможність економіки регіонів.

Узагальнімо основні види викликів і ризиків, що впливають на продуктивну спроможність, з урахуванням сучасних реалій і регіональних особливостей.

Демографічні втрати і зміни в системі розселення регіонів. Зниження густоти населення має прямим наслідком нестачу робочої сили, а саме цей фактор у сучасних умовах є ключовим для підвищення продуктивної спроможності. При цьому важливими є як кількісні, так і якісні складові людського потенціалу: чисельність робочої сили в регіоні, освіченість, професійна кваліфікація, креативність тощо. Демографічні втрати і зміни в системі розселення ще в довоєнний період справляли негативний вплив на економічну сферу регіонів. Проте, якщо до війни спостерігався стійкий тренд до збільшення міграційних потоків працездатних осіб із сільських територій до міст — обласних центрів, що дозволяло підтримувати трудоверсурсний потенціал останніх, то за період повномасштабної війни регіони, які були найбільш густонаселеними і високоурбанізованими (зокрема, Дніпропетровська, Запорізька і Харківська області) зазнають найбільших втрат людського ресурсу. При скороченні чисельності населення України за період 1990—2021 рр. з 52,24 млн до 46,1 млн осіб, частка міського населення (рівень урбанізації) країни зросла на 3 % і склала у 2021 р. 69,7 %³. У Харкові станом на

³ Статистичний щорічник України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf

1 липня 2021 р. чисельність населення становила близько 1426,4 тис. осіб. З початком російського вторгнення, за даними Харківської обласної військової адміністрації, відбулося зменшення до 300—400 тис. осіб, з поступовим збільшенням у 2023 р. до 1,1 млн осіб⁴. У Херсоні на 1 січня 2022 р. проживало 279 131 осіб, після російського вторгнення — 66 800 осіб, а на початок 2023 р. — близько 50 тис. осіб⁵ (рис. 1).

Показовою є ситуація, що склалася на деокупованих територіях⁶. Так, на деокупованій частині Херсонської області чисельність населення знизилась орієнтовно на 25—40 %⁷ і продовжує скорочуватися, що є результатом як виїзду значної частини мешканців (у першу чергу сімей з дітьми), так і залученістю осіб чоловічої статі до безпосередньої участі у військових діях, організації волонтерської та іншої допомоги. Повернення мешканців цих територій є проблемним через низький рівень безпеки, пошкодження або руйнування житла і об'єктів соціальної інфраструктури, відсутність роботи або постійного джерела доходу. Проте не лише зниження чисельності населення, але й зміна його вікової структури в бік зростання частки людей похилого віку, обвальне падіння природного приросту, виїзд дітей, збільшення частки осіб з особливими потребами (включаючи неповні сім'ї, дітей-сиріт, хворих, людей з інвалідністю), неодмінно впливатимуть на економічну сферу даного регіону. Крім того, низька густина населення може призвести до збільшення видатків і виникнення труднощів у забезпеченні базових комунальних і соціальних послуг.

Логістичні бар'єри. Руйнування або блокування транспортної інфраструктури створюють «розриви» в економічному просторі, збільшуючи час і витрати на транспортування товарів і послуг. Згідно із звітом Київської школи економіки⁸, рівень фізичних пошкоджень транспортної інфраструк-

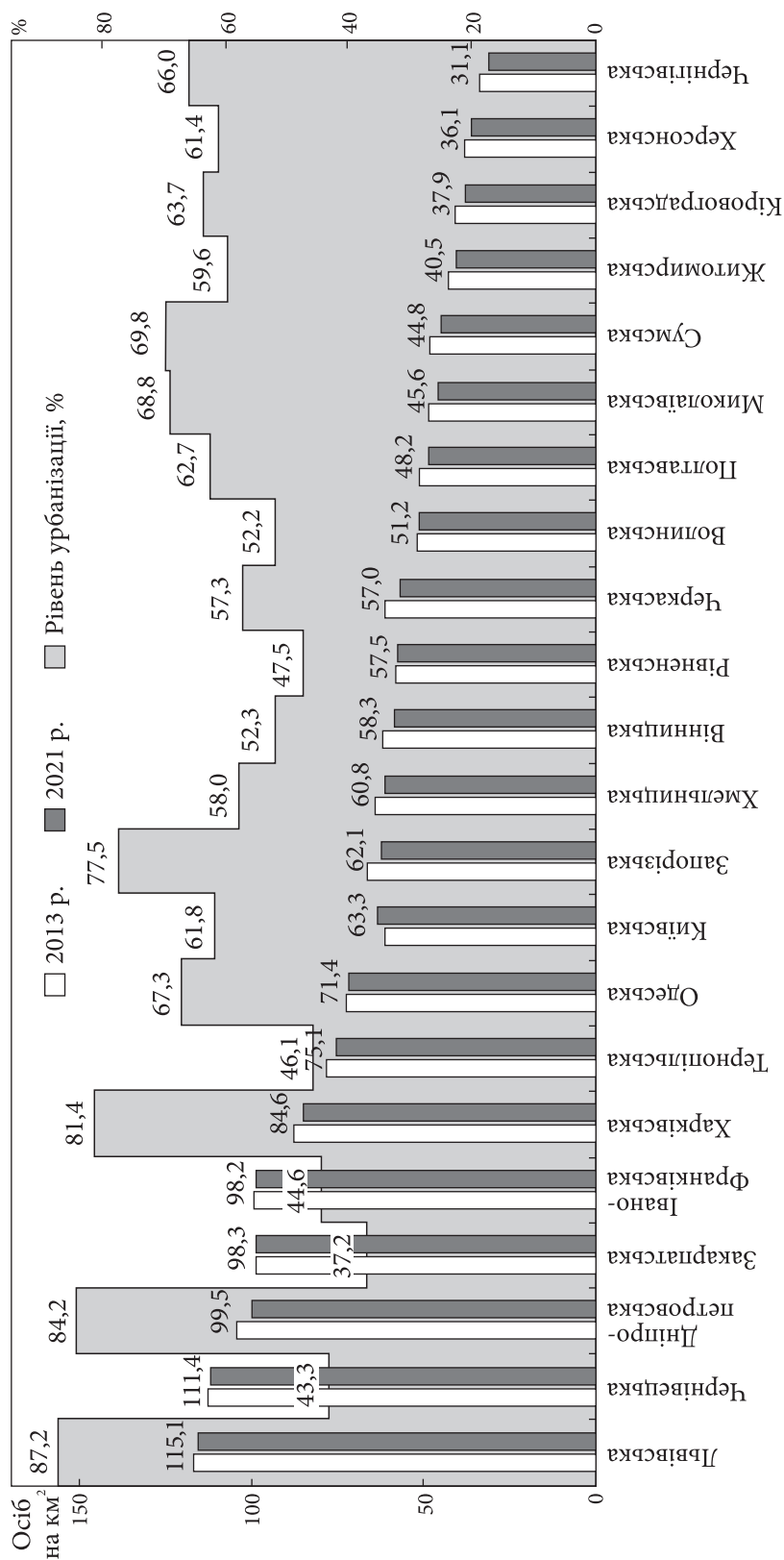
⁴ Лобанок Д. Харків: населення та демографічні зміни з початком повномасштабної війни. *Гвара медіа*. 2023. 17 трав. URL: <https://gwaramedia.com/yak-zminilosya-naselennya-harkova-z-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/> (дата звернення: 16.01.2025).

⁵ Населення Херсона зменшилось в 5 разів у порівнянні з довоєнними показниками. *ІПС-Південь*. 2023. 03 січ. URL: <https://ipc.org.ua/uk/2023/01/naselennya-hersona-zmenschilos-v-5-raziv-v-porivnyani-z-dovoyennymu-pokaznykam/> (дата звернення: 16.01.2025).

⁶ Управління деокупованими територіями Харківської та Херсонської областей: досвід першого року. Аналіт. доповідь. Київ, НІСД, 2023. 48 с. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitichni-dopovidi/upravlinnya-deokupovanymy-terytoriyamy-kharkivskoyi-ta>

⁷ Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України № 1364 від 06.12.2022 р. (в редакції постанови Кабінету Міністрів України № 469 від 09.05.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-%D0%BF#n25>

⁸ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. 39 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

Рис. 1. Рейтинг областей України (крім тимчасово окупованих Донецької і Луганської і АРК) станом на 1 січня 2022 р. за густрою населення і рівнем урбанізації
Джерело: побудовано авторами за: Статистичний щорічник України 2021. Київ, 2022. 447 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

тури всіх видів характеризують такі цифри: дорожня транспортна інфраструктура — пошкоджено 25,4 тис. км доріг, 344 мостів і мостових переходів; залізнична інфраструктура — пошкоджено 507 км залізничного полотна, 126 залізничних вокзалів і станцій, ще понад 700 км залізничних колій знаходяться на тимчасово окупованій території⁹. Морські порти й об'єкти внутрішнього водного транспорту мають відносно помірні руйнування, проте втрачено доступ і контроль над морськими портами Маріуполя, Бердянська, Скадовська і Херсона. Порти є заблокованими або використовуються агресором з метою вивезення з території України запасів викраденого зерна, чорних металів тощо. Саме через них проходили значні обсяги експорту та імпорту в довоєнний період, відтак, маємо значне зниження експорту зернових: з 44,9 млн т у 2021 р. до 6,1 млн т у січні 2022 р.¹⁰ Переорієнтація потоків товарів також кардинально не вирішує існуючих проблем: у довоєнний період через морські порти транспортувалося 96 % загального обсягу зерна (до 6 млн т на місяць), тоді як у квітні 2023 р. експорт зерна сухопутним транспортом досяг лише 1 млн т¹¹.

Крім того, витрати на транспортування зростають унаслідок підвищення цін на паливо, через брак транспортних засобів і водіїв, зростання тарифів на залізничні перевезення й руйнування інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції. Регіони, розташовані близько до зони бойових дій, стикаються ще й з питаннями безпеки, оскільки пошкоджене дорожнє покриття, знищений рухомий склад місцевого комунального транспорту суттєво ускладнюють своєчасну доставку життєво необхідних товарів, доїзд спеціальних служб і медичної допомоги.

Руйнування критичної інфраструктури. Зруйнована критична інфраструктура потребує великих коштів на відновлення, проведення капітальних і реконструктивних заходів. За оцінками Світового банку, потреби на відновлення систем водопостачання і водовідведення, енергетики, телекомунікацій у 2023 р. оцінювалися в розмірі 58,6 млрд грн^{12,13} і далі зростатимуть з огляду на продовження бойових дій і обстрілів з боку РФ, особливо в Луганській,

⁹ Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. *LB.ua*. 2023. 31 бер. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomiczni_naslidki.html (дата звернення: 21.02.2025).

¹⁰ Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. *UNDP Україна*. 2022. 20 жов. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspres-otsinka-vplyvu-viyny-na-mikro-mali-ta-seredni-pidpryemstva-v-ukrayini> (дата звернення: 21.02.2025).

¹¹ Науменко Д. Логістика зернових в Україні: бар'єри для росту експорту. *LB.ua*. 2016. 15 сер. URL: https://lb.ua/economics/2016/08/15/342521_logistika_zernovih_ukrayini.html (дата звернення: 18.12.2024).

¹² Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2022 — December 2023. World Bank. 182 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>

¹³ Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. *LB.ua*. 2023. 31 бер. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomiczni_naslidki.html (дата звернення: 21.02.2025).

Донецькій областях і деокупованій частині Херсонської області. Втрачено значні потужності енергетичної інфраструктури. Так, пошкоджено Бурштинську, Трипільську, Ладжинську, Зміївську і Харківську ТЕС; до того ж, 35 % загальних потужностей залишилися на тимчасово окупованих територіях. Запорізька атомна електростанція, що генерувала 43 %¹⁴ від загальної потужності всіх українських АЕС, з березня 2022 р. перебуває під постійним контролем РФ. Така ситуація має потенційні довгострокові наслідки для суміжних секторів економіки. Зокрема, руйнування дамби Каховської ГЕС завдало прямої шкоди інфраструктурі та активам на суму 2,79 млрд дол. Найбільших втрат зазнали енергетичний і житловий сектори, де обсяг прямих пошкоджень оцінюється у 11 млрд дол. згідно із Звітом ООН¹⁵; мають місце нестача води для зрошування сільськогосподарських земель, дефіцит питної води для тих населених пунктів Херсонської області, які раніше забезпечувалися водами Каховського водосховища.

Ефективність заходів з відновлення функціонування інфраструктури значною мірою залежить від якості управлінських рішень щодо розміщення, розвитку або оптимізації інфраструктурних об'єктів, які матимуть тривалий вплив на розвиток територій та їх інвестиційну привабливість. Це зумовлює необхідність комплексного підходу, стратегічного бачення й урахування довгострокових перспектив у процесі планування розвитку громад. Особливо важливо уникати ситуацій, коли короткострокові вигоди перешкоджають розв'язанню глибших структурних проблем, загострюючи їх у майбутньому, адже є ризик неефективного використання наявних ресурсів і втрати потенційних можливостей для розбудови територіальних громад.

Інституційний «розрив» у системі стратегічної документації. Підвищення продуктивної спроможності економіки регіонів має базуватися на цілісній політиці просторової організації і розвитку територій, головною метою якої є забезпечення ефективного господарювання, сталого розвитку й охорони ключових природних і культурно-історичних ресурсів. Така політика також повинна сприяти активізації соціально-економічних процесів на місцевому рівні. Проте до цього часу не вдалося подолати розірваного зв'язку між цілями соціально-економічного розвитку і дотриманням вимог містобудівної документації при розробленні проектів розвитку територій. Це зумовлено часовими, методологічними і організаційними аспектами, а також втратою актуальності містобудівної документації на всіх територіальних рівнях. Термін дії Генеральної схеми планування території України був визначений на період з 2001 до 2020 р.¹⁶ Після його завершення постала

¹⁴ Запорізька АЕС. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/file/company/3611_zaporizka_aes.html (дата звернення: 18.04.2025).

¹⁵ Звіт «Оцінка потреб після катастрофи на Каховській ГЕС» (PDNA). *ООН в Україні*. 2023. 17 жов. URL: <https://ukraine.un.org/uk/resources/publications?page=3> (дата звернення: 02.07.2025).

¹⁶ Про Генеральну схему планування території України. Закон України № 3059-III від 07.02.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>

необхідність у розробці нової Генеральної схеми планування¹⁷. Такі схеми є для всіх областей (на розрахунковий період до 2031 р.), проте в наявності всі визначені законодавством підстави для їх оновлення, а саме: зміни в адміністративно-територіальному устрої, соціально-економічній ситуації, вимогах законодавства у сфері планування території; зміни, скасування і затвердження нових загальнодержавних програм (Палеха, 2020). Ступінь забезпеченості населених пунктів генеральними планами є різним: якщо міста — обласні центри мають порівняно високі показники забезпеченості генеральними планами — 70—100 %, то сільські населені пункти — 25—30 % (Лисяк, 2021). При цьому слід ураховувати, що генеральні плани населених пунктів, затверджені більше ніж п'ять років тому, вже потребують проведення ретельного аналізу і внесення відповідних змін.

Розроблення Комплексних планів просторового розвитку громад відбувається повільно, тоді як з 1 січня 2025 р. вони стають обов'язковою вимогою для реалізації проектних пропозицій просторового розвитку громад. Відсутність містобудівної документації — це втрати рентного потенціалу, природних активів, можливості встановити зв'язок між інвестиціями й вартістю землі.

Заміновані території. Площа потенційно небезпечних через замінування територій в Україні становить орієнтовно 26 % від загальної площі (156 тис. км²)¹⁸. У регіональному зрізі найбільш замінованими є Київська, Херсонська, Миколаївська, Донецька, Луганська і Запорізька області¹⁹.

За даними Міністерства економіки України, щорічні втрати України через заміновані території становлять 11,2 млрд дол., що відповідає 5,6 % ВВП країни у 2021 р.²⁰ Найбільших втрат зазнають сільськогосподарські підприємства, що пов'язано із скороченням виробництва і недоотриманням обсягів продукції. Особливо це стосується громад з аграрним напрямом діяльності, де неможливість зібрати врожай призводить до значних фінансових втрат. Наприклад, на правобережній частині території Херсонської області (деокупована в листопаді 2022 р.) близько 60—80 %²¹ території є замінованими, що

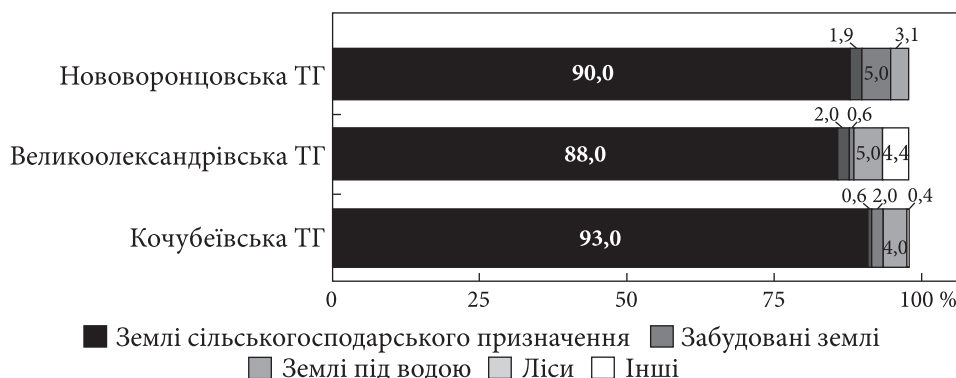
¹⁷ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо Генеральної схеми планування території України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68587

¹⁸ Розмінування України: потенційно забруднена площа зменшилася до 156 тис. км². Державна служба з надзвичайних ситуацій. 2024. 29 лют. URL: <https://mvs.gov.ua/news/rozminuvannia-ukrayini-potenciino-zabrudnena-ploshha-zmensilasia-do-156-tiskvkm/> (дата звернення: 02.07.2025).

¹⁹ Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухо-небезпечними предметами. Державна служба з надзвичайних ситуацій. URL: <https://mine.dsns.gov.ua/> (дата звернення: 02.07.2025).

²⁰ Україна щороку втрачає \$11,2 мільярда через заміновані території. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=255d0657-dad7-4935-ab37-e740f5ffaf32&title=DoslidzhenniaTonyBlairInstitute>

²¹ Стратегія розвитку Нововоронцовської, Великоолександрівської, Кочубеївської територіальних громад Бериславського району Херсонської області на період до 2027 року. URL: <https://nvoron.gov.ua/strategiya-rozvitku-gromadi-09-11-22-25-06-2024/>

Рис. 2. Структура і якість земель на прикладі громад деокупованої частини Херсонської області станом на 1 січня 2025 р.

Джерело: Стратегії розвитку Нововоронцовської, Великоолександрівської, Кочубеївської територіальних громад Бериславського району Херсонської області на період до 2027 року. URL: <https://nvoron.gov.ua/strategiya-rozvitku-gromadi-09-11-22-25-06-2024/>; <https://voleks-rada.gov.ua/category/strategiya-rozvytku/>; <https://kochubeivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-09-43-50-17-06-2024/>

створює значні ризики для відновлення економіки даного регіону, який є агроорієнтованим, адже близько 80 % його земельного фонду становлять сільськогосподарські землі, які формують основу економіки місцевих громад. З урахуванням значної цінності ґрунтового потенціалу даних територій, який складається з чорноземів, існує ризик втрати їх родючості й зниження якості вирощеної продукції через хімічне забруднення і засмічення твердими відходами, зокрема, залишками боєприпасів, протипіхотних мін і вибухових речовин^{22, 23}. Вартість розмінування дорівнює приблизно 30 тис. грн за гектар²⁴ і є тривалим за часом. Ситуацію ускладнюють і безпекові чинники, оскільки досягти стабільності в прифронтовій зоні під постійними обстрілами російської артилерії наразі неможливо (рис. 2).

Втрата підприємницького потенціалу регіонів. Аналіз концентрації підприємств у розрізі регіонів, вираженої показниками щільності підприємств на 1 км² площі, вказує, що у 2013—2021 рр. швидкість і динаміка розвитку економічної активності в регіонах мали тенденцію до зростання. Найви-

<https://voleks-rada.gov.ua/category/strategiya-rozvytku/>; <https://kochubeivska-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-09-43-50-17-06-2024/>

²² Сплодитель А., Голубцов О., Чумаченко С., Сорокіна Л. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ, ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»», 2023. 32 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-summary.pdf>

²³ Скоробогатов В., Сплодитель А., Мойсієнко І. та ін. Поствоєнний розвиток природно-заповідного фонду Миколаївщини, 2023. 226 с. URL: https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/pzf-mykola_2023_compressed.pdf

²⁴ Агросектор України після трьох років війни: втрати і виклики. *SuperAgronom.com*. 2025. 24 лют. URL: <https://superagronom.com/articles/771-agrosektor-ukrayini-pislyatroh-rokiv-viyni-vtrati-i-vikliki> (дата звернення: 28.02.2025).

щими вони були в Дніпропетровській, Львівській, Харківській, Київській та Одеській областях. Це можна пояснити агломераційними ефектами, адже близькість до великих міст — обласних центрів створює додаткові переваги завдяки зростанню віддачі від масштабу, концентрації людського капіталу та інфраструктури. Також є підстави стверджувати, що умови для створення і залучення інвестицій у даних регіонах були кращими, відповідно, сформувалися тенденції для розвитку і створення нових робочих місць (рис. 3).

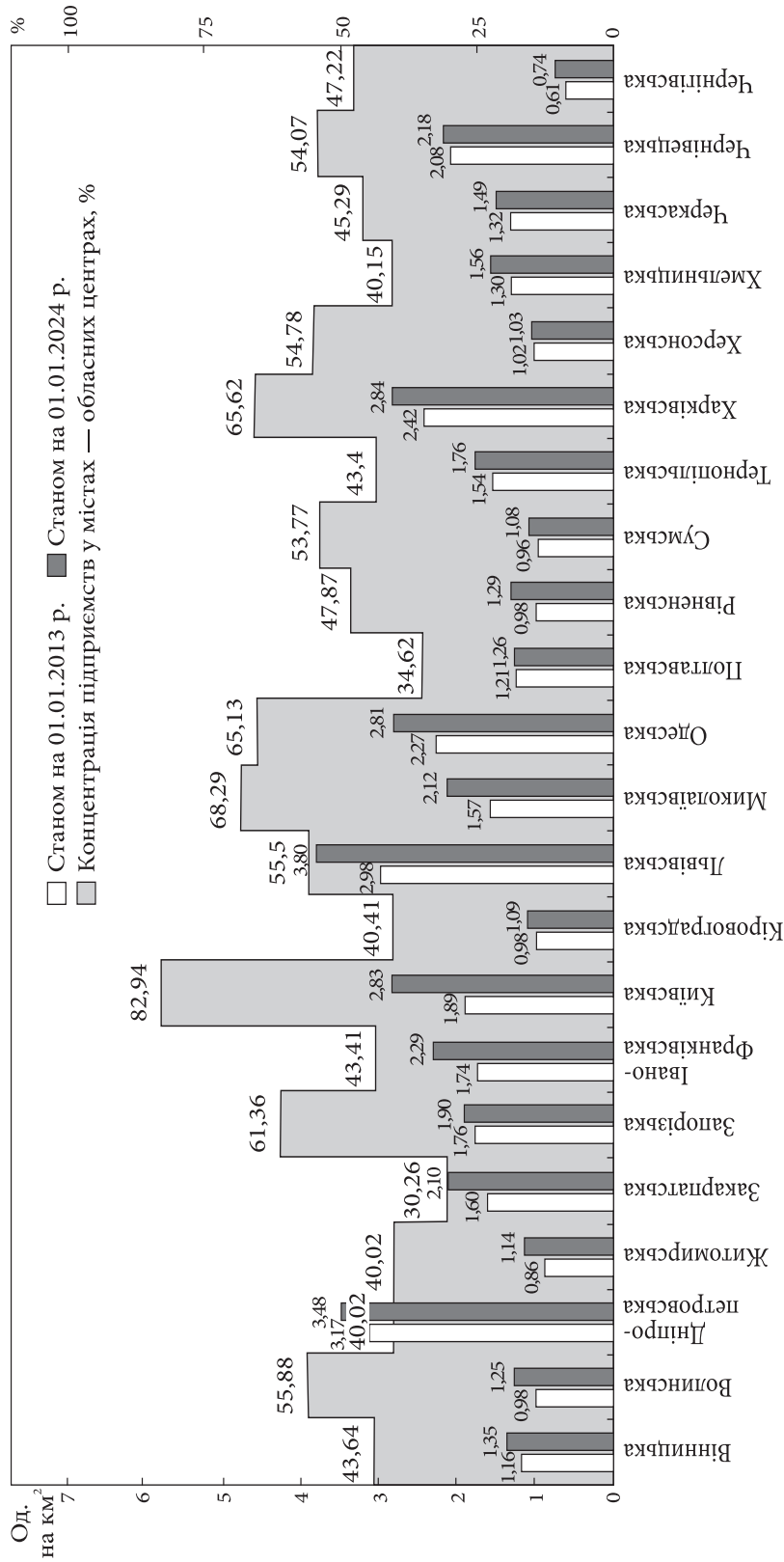
Показово, що втрата виробничого потенціалу внаслідок військової агресії є особливо критичною для регіонів, які забезпечували значну частину ВВП. Дніпропетровська, Харківська, Запорізька і Полтавська області з частками ВРП, відповідно, 10,7 %, 5,86, 4,2 і 4,9 %²⁵ зазнають найбільших втрат під час війни через своє географічне положення. Найбільш постраждалою галуззю внаслідок воєнних дій є металургія, яка втратила понад 60 % своєї капіталізації²⁶. Пошкоджено і зруйновано такі промислові підприємства, як ПрАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь»», ПрАТ «ММК імені Ілліча», ПАТ «Авдіївський коксохімічний завод», ТОВ СП «Нібулон» і АТ «Мотор Січ». За три роки війни втрачено 1261 аграрне підприємство²⁷, збитки у 2024 р. склали понад 80 млрд грн. Підприємства припиняють чи значно скорочують свою роботу через безпекові та логістичні проблеми (зокрема, перебої з постачанням енергоносіїв), відсутність оновлення обладнання, зменшення кількості кваліфікованих працівників, ускладнення постачання продукції на експорт. Причинами також є падіння попиту і зниження доходів населення. Втрати підприємницької активності означають безповоротну втрату робочих місць, які не підлягають відновленню в межах заходів з відбудови. Це зумовлено насамперед прямими втратами людського капіталу, оскільки частина мешканців, що виїхали за кордон, наразі не мають намірів повернутися в Україну.

Диспропорційність інвестицій, що вкладаються в розвиток території. Статистичні дані свідчать, що в період 2013—2021 рр. обсяг інвестицій у розвиток територій демонстрував стійку тенденцію до зростання, проте територіально вони розподіляються нерівномірно, надходячи переважно в регіони, які мають вищу забезпеченість ресурсами, кадрами, інфраструктурою. У 2021 р. лідерами із залучення інвестицій у розвиток територій (у розрахунку на 1 км²) були: Дніпропетровська (20 508,7 грн), Київська (12 775,8 грн), Львівська (11 012,7 грн), Полтавська (8281 грн) і Харківська (6187,4 грн) області. Серед аутсайдерів опинилися: Херсонська (1812 грн),

²⁵ Статистичний щорічник України за 2022 рік. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

²⁶ Аналітика. СБ назвав галузі української промисловості, які найбільше постраждали від війни. *Федерація професійних спілок України*. 2024. 16 січ. URL: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/25584-analytika-sb-nazvav-haluzi-ukrainskoi-promyslovosti-ia-ki-naibilshe-postrazhdaly-vid-viiny.html> (дата звернення: 18.03.2025).

²⁷ Агросектор України після трьох років війни: втрати і виклики. *SuperAgronom.com*. 2025. 24 лют. URL: <https://superagronom.com/articles/771-agrosector-ukrayini-pislya-troh-rokiv-viyni-vtrati-i-vikliki> (дата звернення: 18.03.2025).

Рис. 3. Концентрація юридичних осіб у розрізі регіонів (ліва шкала, од. на км²) і частка юридичних осіб регіону в містах — обласних центрах, %
 Джерело: побудовано авторами за: Статистичний щорічник України 2021. Державна служба статистики України. 447 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf; Статистичний щорічник України 2023. Державна служба статистики України. 268 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_23_u.pdf

Чернігівська (2622,64 грн), Кіровоградська (2659,8 грн), Рівненська (3030,27 грн) і Сумська (3132,3 грн) області (рис. 4).

Ця залежність пояснюється тим, що великі міста й обласні центри часто мають переваги щодо залучення інвестицій завдяки наявності розвинутої інфраструктури і концентрації людського капіталу. До початку великомасштабної військової агресії РФ проти України (2013—2021 рр.) найбільші обсяги інвестицій у житлове будівництво були сконцентровані в Києві, Львові й Одесі, що спричинило формування певних міграційних потоків і посилення ролі цих міст в Україні (Лисяк, 2021). З 2022 р., від початку війни, потоки вітчизняного капіталу переорієнтувалися ближче до західного кордону України, який сьогодні відіграє роль «тилу», забезпечуючи переміщення підприємств і підтримку промислового потенціалу країни. Щодо джерел фінансування, то стабільно низькою є частка інвестицій державного і місцевих бюджетів, які мають високий мультиплікативний ефект — 17,6 % у 2021 р., тоді як приватні інвестиції (власні кошти підприємств і організацій, кошти населення на будівництво житла) становили 74 %²⁸.

«Криза» (втрата контролю) урбанізаційних процесів. Для підвищення продуктивної спроможності регіонів на особливу увагу в просторовій політиці заслуговує ставлення до питань урбанізації як процесу, здатного принести значні економічні, технологічні й соціально-економічні вигоди для людини, міста, регіону, економіки країни в цілому. Проте несистемний і погано контрольований характер процесів, що відбуваються в містах, має наслідком втрату економічного і людського потенціалів, зростання витрат і появу бар'єрів у переміщенні капіталу, людей, матеріальних ресурсів, зростання вартості інвестиційних проектів. Як результат маємо «розрив зв'язків» між урбанізацією і рівнем життя, коли урбанізація зростає без економічного зростання країни. В Україні в містах проживає 69,7 % населення, приблизно як у Європі, однак ВВП на душу населення є в рази меншим порівняно з країнами ЄС: у 2023 р. його середній показник у ЄС становив 34 047 дол., тоді як в Україні у 2022 р. — 4576 дол.²⁹, а рівень середньомісячної заробітної плати українців уперше перетнув позначку 500 дол. тільки у 2021 р.³⁰

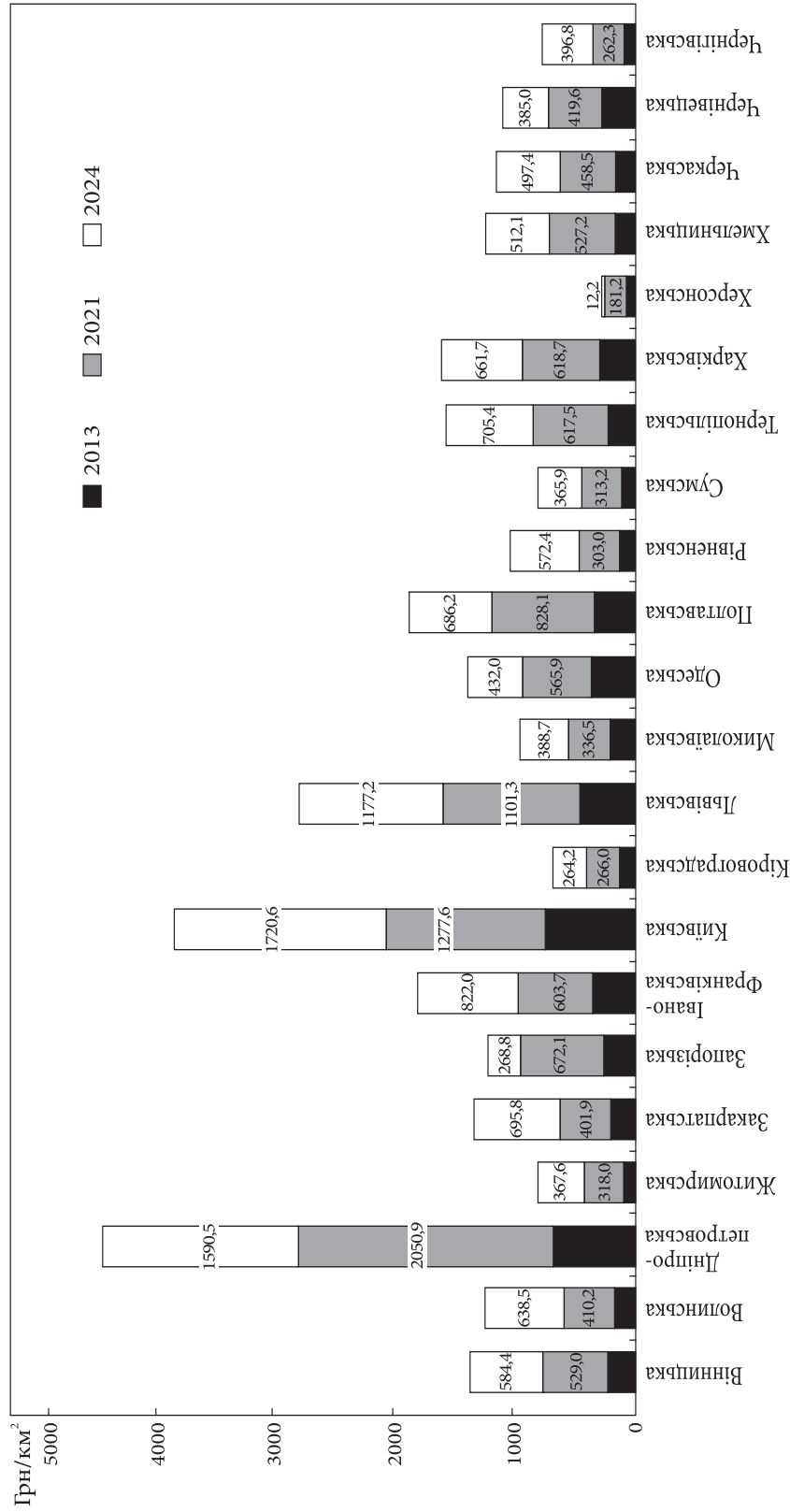
Тезово окреслимо найбільш «кризові» точки в розвитку міст, що стримують зростання продуктивної спроможності економіки (Лисяк, 2021):

- диспропорції у розподілі економічного і соціально-культурного потенціалів між містами: надмірна концентрація промисловості, населення й пов'язаної з ними інфраструктури в межах міст — обласних центрів і зменшення організаційно-господарської ролі малих міст. Малі міста суттєво

²⁸ Статистичний щорічник України за 2022 рік. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024-02>

²⁹ Номінальний ВВП України з 2002 по 2024 р. у розрахунку на одну особу населення (за даними Світового банку, дол.). *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

³⁰ Середня заробітна плата в Україні в доларах США. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/usd/>

Рис. 4. Обсяг капітальних інвестицій, що вкладаються в розвиток території у розрізі регіонів, грн/км²
Джерело: розраховано і побудовано авторами за: Капітальні інвестиції на одну особу за регіонами у 2021, 2024 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_reg/arh_kin_reg2021_u.htm

відстають у формуванні інфраструктури й забезпеченості робочими місцями, транспортним обслуговуванням, соціально-культурними і побутовими послугами тощо;

- відставання транспортної інфраструктури за станом і темпами реформування й розвитку, тоді як рівень автомобілізації населення міст за останні 30 років зріс щонайменше втричі. Найвищий показник рівня автомобілізації має місце в Києві — 407 авто/1000 жителів і Львові — 300; у середньому по Україні — 245 авто/1000 жителів³¹. Актуальним для обласних центрів залишається питання розбудови об'їзних доріг і ефективних систем зв'язку з приміськими територіями;

- порушення функціональної структури урбанізованих територій: надмірне ущільнення забудови і зростання висотності в межах міст обертаються зростанням витрат і часу на переміщення, збільшенням ризику надзвичайних ситуацій (зокрема, масові «мінування» супермаркетів, вокзалів та інших місць концентрації людей, що ускладнює організацію евакуації і забезпечення безпеки населення); несистемна і хаотична забудова приміських територій без належного інфраструктурного облаштування;

- втрата виробничого потенціалу міст, перехід від моделі індустріального до моделі споживчого міста; відставання будівництва інфраструктурних систем і соціальних об'єктів від темпів житлового будівництва. Зростання вартості земельних ресурсів унаслідок нарощення обсягів будівництва житла і висока дохідність нерухомості в окремих містах — обласних центрах мають зворотний бік: землекористувачі отримують більше вигоди від зростання дефіциту землі, ніж від максимізації її вартості й економічного потенціалу.

Підвищення продуктивної спроможності економіки регіонів потребує ефективних механізмів та інструментів. Такі механізми охоплюють комплекс фінансових (через бюджетну політику, інвестиції, гранти, зовнішні запозичення); економічних (через програми економічного і соціального розвитку громад); соціально-інституційних (проведення досліджень і моніторингу процесів регіонів, залучення громадськості й зацікавлених сторін до процесів територіального розвитку); територіально-планувальних (через оновлення містобудівної документації, розроблення комплексних планів просторового розвитку) заходів. Для підвищення продуктивної спроможності економіки регіонів можна виокремити такі резервні напрями:

- регулювання параметрів щільності об'єктів на території, що суттєво впливає на продуктивну спроможність економіки регіону: чим вищою є щільність забудови, тим більшою є економія коштів за рахунок ефективного використання інфраструктури і розподілу ресурсів серед споживачів. Проте слід уникати значних відхилень даного параметра: надмірна щільність, особливо у великих міських агломераціях, може призвести до зростання транспортного

³¹ «Рівень автомобілізації» столиці перевищив 400 авто на тисячу мешканців. УНІАН. 2021. 18 бер. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/riven-avtomobilizaciji-u-kiyevi-vzhe-ponad-400-avto-na-tisyachu-meshkanciv-novini-ukrajina-11357347.html> (дата звернення: 01.04.2025).

навантаження, зниження мобільності населення, погіршення екологічної ситуації і загального рівня безпеки. У таких умовах доцільним є впровадження регулюючих механізмів для уникнення перевантаження міських систем. У районах же з низькою густиною населення, навпаки, інфраструктурні ресурси доцільно зосередити в найбільш перспективних вузлах з метою скорочення витрат на утримання і розвиток об'єктів інфраструктури, зниження залежності від державної підтримки і стимулювання локального розвитку;

- напрацювання механізмів залучення фінансових ресурсів з різних джерел, у тому числі коштів міжнародної технічної допомоги, приватних інвесторів, державного бюджету. Значний потенціал у вирішенні завдань, пов'язаних з упровадженням інфраструктурних проектів на регіональному рівні, криється в рамках реалізації планів і програм комплексного відновлення територій, а для інфраструктурних проектів, що мають спільний для кількох регіонів або громад інтерес, — у міжтериторіальному співробітництві;

- розроблення інвестиційних пропозицій і створення економічних і просторових стимулів для залучення інвестицій та окремих виробництв, що є важливим для активізації економічного розвитку регіонів з урахуванням як внутрішніх переваг, так і можливостей післявоєнної відбудови держави. Важливою складовою є усунення «розривів» у економічному просторі, що передбачає розблокування, відновлення й розвиток об'єктів інженерно-технічної і транспортної інфраструктури як ключового чинника інтеграції територій у загальнонаціональні й транскордонні економічні зв'язки;

- використання практики комплексної забудови територій, що передбачає попереднє проведення інженерної підготовки, спорудження зовнішніх інженерно-транспортних мереж, об'єктів соціальної сфери, житлових будинків, інших об'єктів будівництва, а також благоустрій території;

- використання можливостей сучасних технологій для екологічного відновлення територій, зниження залежності від викопного палива, економії ресурсів, розвитку відновлюваної енергетики; реформування систем інфраструктурного забезпечення (наприклад, після підриву Каховської ГЕС актуалізується завдання пошуку і впровадження альтернативних джерел водопостачання для питних потреб і зрошування земель);

- забезпечення стійкості територій виступає обов'язковою складовою в системі вимог просторового планування регіонів, що зумовлює необхідність комплексного урахування всіх релевантних чинників: відновлення зруйнованої та розвиток безпекової інфраструктури поблизу лінії фронту, зменшення залежності від вразливих секторів економіки, адаптація до змін клімату, енергетичних криз чи міграційних хвиль, запобігання неконтрольованій урбанізації та розповзання територій забудови тощо.

ВИСНОВКИ

Продуктивна спроможність регіону і необхідність урахування його просторових чинників здатні як створювати можливості для ефективного функціонування регіональної економіки, так і суттєво знижувати чи обмежувати її продуктивну спроможність. Основні тенденції, зумовлені внутрішніми структурними диспропорціями регіональної політики і зовнішніми чинниками (наслідками воєнних дій, невизначеністю політичної та соціально-економічної ситуації в країні), провокують низку викликів і ризиків для продуктивної спроможності економіки регіонів як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі, а саме: зростання капітальних видатків на відновлення, реконструкцію інфраструктури всіх видів; втрату родючості сільськогосподарських земель і зниження якості виробленої продукції через замінування і забруднення території; подорожчання продукції і обмеження експорту внаслідок логістичних бар'єрів і переорієнтації товарних потоків; втрату рентного потенціалу через відсутність оновлених стратегічних документів розвитку, здатних урахувати нові безпекові, соціальні й економічні реалії; втрату робочих місць і людського потенціалу внаслідок міграційних процесів, мобілізації, руйнування або закриття підприємств; нерівномірність і значну асиметрію стану й динаміки розвитку міст, які призводять до розбалансування території країни, нерівномірного доступу до робочих місць, інфраструктури і послуг для різних категорій суспільства.

Підвищення продуктивної спроможності вимагає узгодження різновекторних, багатопланових і суперечливих чинників, переосмислення підходів до формування регіональної економічної політики, глибокого розуміння потреб територій, ефективного перерозподілу фінансових, людських та інших ресурсів, а також координації регіональної політики з політикою відновлення й галузевими політиками. Особливий акцент слід зробити на стимулюванні розвитку міст як центрів економічного зростання.

Постає необхідність у забезпеченні інтеграції фінансово-економічних, соціально-інституційних, територіально-планувальних механізмів та інструментів, що можуть використовуватись у розвитку територій, а також резервів підвищення продуктивної спроможності: створення просторових стимулів для залучення іноземних інвестицій, усунення «розривів» економічного простору, оптимізація щільності забудови територій, орієнтація на підвищення капіталізації, у тому числі використання практик комплексного розвитку територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Філіпенко, А. (2017). Продуктивна спроможність нації: соціально-економічний вимір. У: Матеріали Міжнародної наукової конференції «Продуктивна спроможність націй: приклад України» (Київ, 29 червня 2017 р.). С. 13—14. URL: <https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/tezi%20seminar%2022%20march%202018%20NEW%20%281%29.pdf>
- Шульц, С. (Наук. ред.) (2022). Продуктивна спроможність економіки регіонів: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. Наук. доп. Львів, ДУ «Інститут

- регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». 104 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220037.pdf>
- Boddy, M., Hudson, J., Plumridge, A., Webber, D.J. Regional Productivity Differentials: Explaining the Gap. URL: <https://www.researchgate.net/publication/23697592>
- Krugman, P. (1991). First Nature, Second Nature, and Metropolitan Location. *NBER Working Paper*. No. w3740. <https://doi.org/10.3386/w3740>
- Melo, P., Graham, D., Noland, R. (2009). A meta-analysis of estimates of urban agglomeration economies. *Regional Science and Urban Economics*. 39(3). 332-342. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2008.12.002>
- Rosenthal, S., Strange, W. (2003). Geography, industrial organization, and agglomeration. *The Review of Economics and Statistics*. 85(2). 377-393. <http://dx.doi.org/10.1162/003465303765299882>
- Brito, S., Leitao, J. (2020). Spatial and Sectoral Determinants of Productivity: An Empirical Approach Using an Entropy Lens. *Entropy*, 22(11), 1271. <https://doi.org/10.3390/e22111271>
- Ciccone, A., Hall, R. (1996). Productivity and the density of economic activity. *The American Economic Review*, 86(1), 54-70. URL: <https://www.jstor.org/stable/2118255>
- Сторонянська, І. (Наук. ред.) (2022). Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». 70 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>
- Шульц, С. (Наук. ред.) (2023). Продуктивна спроможність економіки регіонів: оцінювання потенціалу та чинники зростання. Наук. допов. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». Серія «Проблеми регіонального розвитку». 141 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220037.pdf>
- Палеха, Ю. (2020). Нова редакція Генеральної схеми планування території України — стратегія інтеграції України у європейський простір. *Український географічний журнал*, (1), 7-15. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.01.007>
- Лисяк, Н. (2021). Теоретико-методологічні засади інтегрованого розвитку урбанізованих систем. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук. НАН України; ДУ «Ін-т регіонал. дослідж. імені М.І. Долішнього». URL: https://ird.gov.ua/irdd/d20210930_a805_LysyakNMс.pdf

Надійшла 03.03.2025

Прорецензована 31.03.2025

Доопрацьована 30.04.2025

Підписана до друку 05.05.2025

REFERENCES

- Filipenko, A. (2017). Productive capacity of a nation: socio-economic dimension. *In: Proceedings of the scientific and theoretical seminar "Contradictions of the structural transformation of Ukrainian society in the conditions of European integration and globalization"* (Kyiv, March 22, 2018). P. 13-14. URL: <https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2023-03/tezi%20seminar%2022%20march%202018%20NEW%20%281%29.pdf> [in Ukrainian].
- Shults, S. (Ed.) (2022). Productive capacity of the regional economy: theoretical, methodological and applied aspects. Lviv. 104 p. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220037.pdf> [in Ukrainian].
- Boddy, M., Hudson, J., Plumridge, A., Webber, D.J. Regional Productivity Differentials: Explaining the Gap. URL: <https://www.researchgate.net/publication/23697592>

- Krugman, P. (1991). First Nature, Second Nature, and Metropolitan Location. *NBER Working Paper*. No. w3740. <https://doi.org/10.3386/w3740>
- Melo, P., Graham, D., Noland, R. (2009). A meta-analysis of estimates of urban agglomeration economies. *Regional Science and Urban Economics*. 39(3). 332-342. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2008.12.002>
- Rosenthal, S., Strange, W. (2003). Geography, industrial organization, and agglomeration. *The Review of Economics and Statistics*. 85(2). 377-393. <http://dx.doi.org/10.1162/003465303765299882>
- Brito, S., Leitao, J. (2020). Spatial and Sectoral Determinants of Productivity: An Empirical Approach Using an Entropy Lens. *Entropy*. 22(11). 1271. <https://doi.org/10.3390/e22111271>
- Ciccone, A., Hall, R. (1996). Productivity and the density of economic activity. *The American Economic Review*. 86(1). 54-70. URL: <https://www.jstor.org/stable/2118255>
- Storonyanska, I. (Ed.) (2022). Economy of Ukrainian regions in wartime: risks and ways to ensure resilience. Lviv. 70 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf> [in Ukrainian].
- Shults, S. (Ed.) (2023). Productive capacity of regional economies: potential assessment and growth factors. Lviv. 141 p. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20230038.pdf> [in Ukrainian].
- Palekha, Yu. (2020). New edition of the general scheme of planning of the territory of Ukraine — strategy of integration of Ukraine in the European space. *Ukrainian Geographical Journal*. (1). 7-15. <https://doi.org/10.15407/ugz2020.01.007> [in Ukrainian].
- Lysiak, N. (2021). Theoretical and methodological principles of integrated development of the urban systems. Dr. Sci. Thesis (Economics). URL: https://ird.gov.ua/irdd/d20210930_a805_LysiakNMс.pdf [in Ukrainian].

Received on March 3, 2025

Reviewed on March 31, 2025

Revised on April 30, 2025

Signed for printing on May 5, 2025

Nataliia Lysiak, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,
Senior Research Fellow of the Department of regional economic policy
Dolishniy Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine
4, Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine,
Professor of the Department of Management of Organizations
Lviv Polytechnic National University
12, Stepana Bandery St., Lviv, 79026, Ukraine
Oleh Karyi, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Head of the Department of Management of Organizations
Lviv Polytechnic National University
12, Stepana Bandery St., Lviv, 79026, Ukraine

RISKS AND CHALLENGES OF THE PRODUCTIVE CAPACITY OF THE REGIONAL ECONOMY: SPATIAL DIMENSION

The authors develop the concept of “productive capacity of the regional economy”, which emphasizes the multidimensionality of the phenomenon, its dependence on various factors and is manifested in many areas of the economy. Productive capacity is considered as the ability of a region or economic system to use its resources effectively to achieve maximum productivity and ensure the increase in its production potential.

Among many factors, spatial ones play a special role, since the processes occurring in the regions have a spatial expression. Taking these factors into account when assessing the productive capacity of a region contributes to a deeper understanding of the mechanisms of using space as a tool for increasing economic efficiency. Productive capacity largely depends on the concentration of economic activity, agglomeration effects, resource provision, favorable location, the level of infrastructure development and the quality of management. The combination of these factors creates the prerequisites for the effective functioning of the regional economy, the development of high-value-added production, infrastructure expansion and the attraction of commercial investments. At the same time, there are factors that can significantly limit or reduce the productive capacity of the region's economy, such as administrative fragmentation, corruption, resource constraints and disruptions in economic space.

The reduction in productive capacity is a consequence of a number of adverse conditions and situations, namely: changes in regional settlement systems, logistical barriers, a deepening institutional disruption in the system of strategic documentation designed for territorial development, the destruction of critical infrastructure and mining of the territory, deindustrialization and a decrease in the concentration of regional economic potential, disproportionality and spatial unevenness of investments in territorial development.

The main reserves for increasing productive capacity are concentrated in increasing capitalization and finding mechanisms for the most effective use of territories, intensifying the differentiation of the spatial structure of the state, taking into account specific conditions and nature of settlement and economic activity, integrated development approaches, increasing financial capacity, including through the development of inter-territorial cooperation mechanisms, using the capabilities of modern technologies, etc.

Keywords: *challenges and risks; productive capacity; spatial factors; spatial factors of productive capacity.*